

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, bəşəriyyət öz ehtiyacları üçün getdikcə çox böyük miqdarda enerji istehlak edir və bu müstəvidə olan tələbat hələ də hər 25 ildən bir iki dəfə artır. Ötən əsrin əvvəllərindən bu əsrin əvvəlinə kimi dünyada enerji istehlakı 12 dəfədən çox artıb.

Müvafiq olaraq, enerji resurslarının, xüsusən də kömür, neft, təbii qaz, su elektrik enerjisi istehsalı da çoxalıb. Bunlara paralel olaraq nüvə enerjisi yaranıb, lakin ümumi balansda əsas yeri hələ də neft, təbii qaz və kömür tutur. Hidroenergetika və nüvə enerjisi birlikdə tək təbii qazın enerji istehsalında gücünün yarısını ödəyə bilər.

Enerji ekologiyası ölkəmizdə xüsusi diqqət mərkəzindədir

Məsələnin maraqlı tərəflərindən biri ondan ibarətdir ki, sözügedən enerji növləri ekoloji cəhətdən təmiz deyil. Ötən əsrin 70-ci illərin sonu, 80-ci illərin əvvəllərində baş vermiş enerji böhranı göstərdi ki, mineral enerji ehtiyatları o qədər də çox deyil. Bundan əlavə, enerji ekologiyası məsələsi daha kəskinləşir. Bu gün bir çox dövlətlər, o cümlədən inkişaf etmiş ölkələr aşağı kalorili yanacaqlarla - qəhvəyi kömür, şist, torfla kifayətlənmək məcburiyyətindədirlər. Bu növ yanacaqlar tullantıların yüksək faizini verir. Qəhvəyi kömürlərdə çoxlu kükürd var, o, atmosferi kükürd dioksidi və kül emissiyaları ilə ətraf mühiti dəhşətli dərəcədə çirkləndirir.

Hidroenergetika isə bəndlər sayəsində balıq ehtiyatlarının məhvəsinə və su balansının pozulmasına səbəb olur. Neft və qaza gəldikdə zəhərli avtomobil tullantıları və zavod bacalarından, istilik elektrik stansiyalarından, kombine edilmiş istilik və elektrik stansiyalarından atılan tullantılar havanı zəhərləyir. İşlər belə davam edərsə, tezliklə nəfəs almağa sözün əsl mənasında təmiz hava qalmayacaq. Bu yaxınlardakı nüvə enerjisində ekoloji cəhətdən çoxlu ümidlər bəslənirdi. Lakin "Çernobil", "Fukushima" və bəzi digər AES-lərdə baş verən hadisələr bunun nəyə başa gələ biləcəyini göstərdi. Təbii ki, atom enerjisinin alınması üçün daha təhlükəsiz, etibarlı və tullantısız üsulların olacağına ümid etmək olar. Amma indilikdə bu mümkün görünür. Uzun onilliklər ərzində termionüvə birləşməsinə məniməməyə cəhdlər edilib. 50-ci illərin əvvəllərindən bu istiqamətdə intensiv iş aparılıb, külli miqdarda vəsait qoyulub, komitələr yaradılıb, sayəsində heqsabsız beynəlxalq səviyyəli

iclaslar, konfranslar keçirilib, dissertasiyalar yazılıb, proqramlar hazırlanıb. Amma hələ də heç kim atom enerjisinin alınmasının nə vaxt olacağını və ümumiyyətlə, olub-olmayacağını bilmir. Bu fonda enerjinin alınması üçün əvvəllər diqqət yetirilməyən alternativ üsullar daha çox diqqət mərkəzinə gəlir. Külək, okean və dəniz dalğalarının, Günəşin enerjisi bu fonda xüsusi diqqət cəlb edir. Onlar həm də ekoloji cəhətdən təmizdir. Elə Azərbaycan da neft və qazla zəngin olmasına baxmayaraq, bu enerji növlərinin inkişaf etdirilməsini xüsusi diqqət mərkəzində saxlayır. Bakı Ekspo Mərkəzində Bakı Enerji Həftəsi çərçivəsində 27-ci Beynəlxalq Xəzər Neft və Qaz Sərgisinin rəsmi açılış mərasimində çıxışı zamanı bu xüsusda danışan prezident İlham Əliyev qeyd edib: "Bizim gündəlikdə duran növbəti planımız yenilənən enerjidir və artıq bu sahədə işlər görülür. Bu sahədə Azərbaycan çox gözəl nəticələr nümayiş etdirir... Azərbaycan tək neft və qaz deyil, eyni zamanda, elektrik enerjisi ixrac edən ölkədir. Nəhəng potensial və təcrübə - bütün bu amillər mühüm enerji şirkətlərini cəlb etməyə və yenilənən enerjiyə investisiya yatırmağa imkan verir. Bu il biz artıq dünyanın aparıcı enerji şirkətləri olan "ACWA Power" və "Masdar" şirkətləri ilə iki təməlqoyma mərasimi keçirmişik. Hazırda biri günəş, digəri isə külək olmaqla, iki elektrik stansiyası inşa olunur ki, onların birgə istehsal gücü 470 meqavatdır.

Gələcək il bu iki stansiya istifadəyə veriləcəkdir və bu, yalnız başlanğıcdır. Çünki biz artıq yenilənən enerji sahəsində bir çox aparıcı enerji şirkətləri ilə fəal danışıqlar mərhələsindəyik. Xəzər dənizinin nəhəng potensialı var və artıq bu hesablaşma aparılıb. Məne verilən məlumata görə, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunun potensialı 150 min meqavat təşkil edir, yəni, bu, nəhəng həcmdir. Eyni zamanda, ikinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində işğaldan azad olunan ərazilərin, xüsusilə də Kəlbəcər və Laçın potensialının 9-10 min meqavat olduğunu hesab edirik. Burada söhbət külək və günəş

sıfır həddində istixana qazları buraxan mənbələri arxa plana atılması deməkdir.

Təmiz enerjiyə global keçidin istiqaməti Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının tərəfləri olan 180-dən çox ölkənin iştirakı ilə əldə edilmiş beynəlxalq razılaşma olan Paris Sazişində müəyyən edilmişdir. Bu sazişin əsas məqsədi istixana qazı emissiyalarını azaltmaq üçün aşağı karbonlu enerji mənbələrindən istifadəni təşviq etməklə global orta temperatur artımını dayandırmaqdır. Beynəlxalq Enerji Agentliyinin hesablamalarına görə, 2050-ci ilə qədər iqlim dəyişikliyi hədəfləri

alari artmaqdadır. 100 ildən artıqdır ki, istixana qazları dağılmaqdan çox daha sürətli toplanır ki, bu da əksər qəbul olunmuş elmi nəzəriyyəyə görə global orta temperaturun yüksəlməsini sürətləndirəcək. Bu fenomen global istiləşmə adlanır. Qlobal istiləşmə ətraf mühitdə daha ekstremal hava şəraiti, qeyri-müntəzəm yağışlar, quraqlıq və fəsilələrin dövrünün pozulması kimi dəyişikliklərə səbəb olur. Bu dəyişikliklər həm də iqlim dəyişikliyi anlayışının mahiyyətini təşkil edir. Qlobal istiləşmənin bu günkü sürətli tempini nəzərə alsaq, iqlim dəyişikliyi və onun təsirlərinin daha da ekstremal

Azərbaycan genişmiqyaslı ekoloji təmiz enerji istehsalına başlayır

enerjisindən gedir. Buraya hidroelektrik enerjini əlavə etsək, - hansı ki, onun da böyük potensialı var, - buraya daha 1000 meqavat və ya artıq güc əlavə etmək olar. Bütün bunlar bizim hökumətimiz tərəfindən ciddi şəkildə nəzərdən keçirilir".

İqlim dəyişikliyinə qarşısının alınmasına ən böyük töhfə verən ölkələrdən biri Azərbaycan olacaq

Məlumdur ki, ekoloji təmiz enerjiyə keçid mədəni yanacaqları kimi böyük miqdarda istixana qazları buraxan mənbələrdən enerji istehsalının payının azaldılmasına gətirib çıxarır. Bu, həm də az miqdarda və ya

nə nail olmaq üçün bütün elektrik enerjisinin ən azı 80%-nin aşağı karbonlu mənbələrə çevrilməsi tələb olunacaq. Halbuki, hazırda dünyada elektrik enerjisinin təxminən üçdə ikisi qalıq yanacaqlardan istehsal edilir. Bu da istixana qazlarının miqdarını artırır. İstixana qazlarının bir hissəsi təbii mənbələrdən əmələ gəlsə də, əksəriyyəti insan fəaliyyəti nəticəsində formalaşır. 19-cu əsrin sonlarında baş verən Sənaye İnkilabından sonra, əsasən yanacaq ilə işləyən avtomobillər kimi qalıq yanacaqların və ya istilik üçün kömürün yandırılması nəticəsində insan fəaliyyətinin genişlənməsi səbəbindən istixana qazları emissiy-

xarakter alacağı və planetimizdə həyatı daha da çətinləşdirəcəyi gözlənilir. Bunun qarşısını almağa çalışan ölkələrdən biri məhz Azərbaycandır. Ölkənin "yaşıl enerji"yə keçid istiqamətində atdığı addımlar qeyd edilənlərin təzahürüdür. Azərbaycan bu enerjini ixrac etməyi də hədəfləyir. Ümumiyyətlə, Azərbaycan dünya, xüsusən də Avropa üçün "yaşıl" enerji üzrə də yeni təchizat mənbəyi ola və enerji təchizatının diversifikasiyasına daha çox töhfə verə bilər.

Tahir TAĞIYEV
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.